

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 8

Рівне – 2012

Панорама політологічних студій :
науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. –
Рівне : РДГУ, 2012. – Вип. 8. – 267 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Бортніков В. І.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології Волинського національного університету імені Лесі Українки.
2. **Гон М. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
3. **Канцелярук Б. І.** – д.політ.н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
4. **Киридон А. М.** – д.і.н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
5. **Круглашов А. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.
6. **Макаренко Є. А.** – д.політ.н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
7. **Монолатій І. С.** – д.політ.н., професор кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
8. **Постоловський Р. М.** – к.і.н., професор, завідувач кафедри всевітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
9. **Тихомирова Є. Б.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Волинського національного університету імені Лесі Українки.
10. **Троян С. С.** – д.і.н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету.
11. **Шеретюк В. М.** – к.і.н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
12. **Шугасва Л. М.** – д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.
13. **Юськів Б. М.** – д.політ.н., завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету.

Друкуються за рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол № 9 від 27 квітня 2012 р.

За редакцією д. політ. н., професора М. М. Гона

Науковий вісник «Панорама політологічних студій»
затверджений ВАК України науковим фаховим виданням з політичних наук
(постанова Президії ВАК України від 14 квітня 2010 р. № 1 – 05/3)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №16166-4638 Р

У збірнику розміщені статті з актуальних проблем міжнародних відносин, політичних процесів у країнах Європи та України зокрема, а також дослідження в царині етнополітології та етнодержавознавства.

Збірник адресований всім, хто цікавиться політичною наукою.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

<i>Бурдяк В. І.</i>	6	Балканська специфіка республіки Болгарія
<i>Юськів Б. М.</i>	15	Регіональні особливості структури імміграційної системи сучасної Європи
<i>Романенко Ю. В., Чирик К. Г.</i>	23	Практичне застосування фізіогномічного аналізу політичних лідерів у міжнародних відносинах
<i>Черник П. П., Батищева Г. М.</i>	30	Особливості сучасних двосторонніх взаємин України та Ірану
<i>Геник М. А.</i>	38	Політико-правова оцінка Волинської трагедії у процесі польсько-українського примирення
<i>Гулай В. В.</i>	45	Роль «третьої сили» в ескалації українсько-польського конфлікту в Західній Україні (зима–літо 1944 р.): політико-мілітарні аспекти
<i>Горюнова С. О.</i>	52	Європейський Союз і «заморожені конфлікти» на Південному Кавказі
<i>Карпчук Н. П.</i>	59	Комунікаційні проблеми, що спонукали розробку комунікаційної політики ЄС
<i>Павлюк О. І.</i>	66	Еволюція системи дискримінаційних економічних обмежень США щодо Ісламської Республіки Іран
<i>Шібель В. М.</i>	74	Мирний процес палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту: історіографія дослідження
<i>Брень Ю. В., Гулай В. В.</i>	81	Місце та перспективи України в політиці «Східного партнерства»
<i>Габрилевич А. С.</i>	88	Давос–2012: невиправдані сподівання
<i>Митрюк Є. О., Гулай В. В.</i>	96	Стратегія і тактика реалізації євроінтеграційного вибору Словацької Республіки

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПРОЦЕСИ

<i>Гон М. М.</i>	103	Українська історична пам'ять: особливості формування в час демократичного транзиту
<i>Березовська-Чміль О. Б.</i>	114	Концептуальні аспекти дослідження соціально-політичної трансформації
<i>Дерев'янка С. М.</i>	121	Ідея запровадження прямого народовладдя у політичній думці українського національного руху (20-40-і роки ХХ століття)
<i>Збрицька Л. Г.</i>	127	Теоретико-ігрове моделювання політичних конфліктів
<i>Кіришенблат С. В.</i>	134	Революції у державах ЦСЄ та Близького Сходу: компаративний аналіз
<i>Коломієць О. В.</i>	142	Концепція національної безпеки Великобританії «в епоху невизначеності»
<i>Лесняк В. Ю.</i>	147	Порівняння договірних форм демократичного транзиту (на прикладі Іспанії та Польщі)
<i>Юрійчук Є. П.</i>	163	Спостереження місцевих виборів на пострадянському просторі Конгресом регіональних та місцевих органів влади Європи
<i>Байрак С. О.</i>	174	Еволюція місцевого самоврядування Республіки Польща у процесі демократичної трансформації
<i>Пахолок В. М.</i>	181	Система місцевого самоврядування у контексті поділу влади
<i>Карачай В. А.</i>	187	Електронне врядування в Україні: SWOT-аналіз
<i>Бурдяк О. В.</i>	194	Взаємодія політики та економіки України в глобалізованому світі
<i>Марецька Н. О.</i>	202	Порівняльний аналіз сучасної української та американської політичної відеореклами

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

<i>Монолатій І. С.</i>	208	Зміна імен і прізвищ як механізм персональної інтеграції у державу: приклад євреїв півдавстрійської Галичини
<i>Борисов Ю. С.</i>	217	Факціоналізація як форма колективної репрезентації етнокультурних меншин у сучасному політичному процесі
<i>Бурейко Н. М.</i>	224	Фактори формування національної ідентичності Сполучених Штатів Америки в зарубіжному американознавстві
<i>Родик Г. Ю.</i>	231	Роль засобів масової комунікації в міжетнічних конфліктах
<i>Сенич М. В.</i>	236	Подолання польсько-української конфронтації у політичних концепціях паризької «Kultury»
<i>Кондратюк М. М., Постельжук О. П.</i>	244	Етнічна толерантність як один із критеріїв інтеграції України в європейський політичний простір

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Кириленко О. М., Гон М. М.</i>	253	Місце і роль системного аналізу в політологічних студіях
<i>Панченко П. П.</i>	255	Мовно-політичний сепаратизм як фактор дестабілізації національної єдності українського суспільства в умовах пострадянської трансформації
<i>Монолатій І. С.</i>	257	У пошуках парадигми українського націогенезу
<i>Гон М. М.</i>	259	Знищення цільових груп у СРСР часів сталінської диктатури
Відомості про авторів	264	
Вимоги до оформлення статей	267	

45. Strumiński B. Rozmowa z prof. Jurijem Szewelowem (Dawne obciążenia i nowe perspektywy) / Bohdan Strumiński // Kultura. – 1986. – № 5 (464). – S. 43–51.
46. Szaruga L. Przestrzeń spotkania. Eseje o Kulturze paryskiej / Leszek Szaruga. – Lublin, 2001. – 141 s.
47. Tokarski J. Co nas dzieli / Jan Tokarski // Kultura. – 1952. – № 5 (55). – S. 117–125.
48. Wytwyćkyj W. Czas ucieka / Wasyl Wytwyćkyj // Kultura. – 1985. – № 6 (453). – S. 87–90.
49. Zmienić krwiobieg. Z Jerzym Giedroyciem rozmawia M. Wademann // Czas Kultury. – 1991. – № 3–4. – S. 6.
50. Zrozumieć Ukraińców. Z prof. A. Vincenzem rozmawia A. Szulczyński // Kultura. – 1991. – № 7(526)–8(527). – S. 139–155.

УДК 327(477+4)

**Кондратюк М. М.,
Постельжук О. П.**

ЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ КРИТЕРІЇВ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОСТІР

У статті розкривається значення етнічної толерантності у формуванні нового типу суспільства, яке буде готове прийняти європейська спільнота. Аналізуються причини формування та розвитку етнічної нетерпимості в Україні. Разом з тим, автори роблять спробу окреслити коло заходів, які сприятимуть динамічному зростанню рівня етнічної толерантності серед громадян України.

Ключові слова: міжетнічні конфлікти, етнічна група, національні меншини, терпимість, титульна нація, етнічна толерантність.

Кондратюк М. Н. Этническая толерантность как один из критериев интеграции Украины в европейское политическое пространство.

В статье раскрывается значение этнической толерантности при формировании такого общества, которое будет готово принять европейское сообщество. Анализируются причины формирования и развития этнической нетерпимости в Украине. Вместе с тем, авторы делают попытку обозначить мероприятия, способствующие динамичному росту уровня этнической толерантности граждан Украины.

Ключевые слова: межэтнические конфликты, этническая группа, национальные меньшинства, терпимость, титульная нация, этническая толерантность.

Kondratyuk M. M. Ethnic tolerance as one of the criteria of Ukrainian integration into European political space.

The article reveals the importance of the ethnic tolerance during the formation of a new type of society, which will be ready to be accepted by the European community. It also analyses the reasons of formation and development of ethnic intolerance in Ukraine. At the same time the authors make an attempt to outline the range of activities which will promote the dynamic in the level of ethnic tolerance among citizens of Ukraine.

Key words: interethnic conflicts, ethnic group, national minorities, intolerance, titular nation, tolerance.

Перебуваючи у процесі демократичних перетворень, Україна потребує докорінних змін для нейтралізації окремих негативних тенденцій у суспільному житті. При цьому актуальними стають її євроінтеграційні прагнення як важливого кроку до єднання з європейською спільнотою.

У світлі демократичного розвитку та розбудови громадянського суспільства держави на перше місце виходять питання дотримання прав, свобод людини і громадянина у полікультурному та поліетнічному суспільстві. Важливим у цьому контексті є дослідження етнічної толерантності як однієї з найбільш значущих складових формування громадянського суспільства. Разом з тим, етнічна толерантність розглядається (у тому числі в призмі міждержавної взаємодії) в якості якісного показника формування іміджу України як держави, яка гідна увійти до ЄС.

У свою чергу, реальність свідчить про окремі проблеми в міжетнічній взаємодії в Україні. Тому відзначаємо подвійну цінність толерантності при нейтралізації виникнення та розвитку негативних тенденцій у поліетнічному суспільстві.

З огляду на це, актуальність обраної нами для дослідження проблеми обґрунтовується вимогою часу. Покращення іміджу України в очах європейської спільноти і є тим стратегічним курсом, ігнорувати який не дозволяє глобалізація. Разом з тим, дослідження спрямоване на з'ясування цінностей, які допомогли б виробити модель толерантного співіснування у відносинах між титульною нацією та різними етнонаціональними меншинами. Недооцінка цієї проблеми може стати причиною порушення рівноваги в суспільстві, його стабільності, зрештою виникнення міжетнічних конфліктів.

Історіографію проблеми формують праці як узагальнюючого характеру, так і ті, в яких висвітлюються конкретні аспекти даного питання. Так, наприклад, дослідженням різних аспектів толерантності, її впливу на сучасне суспільство займалися такі вітчизняні вчені як, О. Александрова [1], В. Логвинчук [18]. Водночас проблеми законодавчого забезпечення толерантності в українському суспільстві досліджували С. Асланов [2, 3] і В. Ханстантинов [28], а міжетнічну толерантність – як українські, так і зарубіжні науковці. Серед них В. Бакальчук [4], Я. Довгополова [8], В. Зорько [11], О. Кривицька [15], І. Кушніренко [16], М. Сичова [25] та ін.

Незважаючи на значну кількість вітчизняних та зарубіжних публікацій, що стосуються етнічної толерантності, варто констатувати фактичну відсутність розкриття ролі цієї проблеми в контексті євроінтеграції України. Тому завдання, що ставимо перед собою, полягає в обґрунтуванні значущості фактору толерантності у відносинах між представниками різних етнічних груп як однієї з головних передумов формування громадянського суспільства та інтеграції України у європейський політичний простір. Іншим його компонентом є з'ясування та розкриття сутності перешкод, які стоять на заваді утвердженню принципів міжетнічної терпимості, висвітлення шляхів подолання цих перепон.

Сутність толерантності не має єдиного визначення. Зарховуючи толерантність до універсальних принципів суспільних відносин, її розглядають як важливу установку людини, що в умовах етнокультурного плюралізму уможливорює безконфліктне існування іншостей у такому соціумі [23, с. 11].

В Україні сформувалася своєрідна етнонаціональна палітра з кількісною перевагою корінного українського етносу, наявністю різноманітних етнічних меншин. Останніх у країні проживає понад 130. Статистичні дані Всеукраїнського перепису населення 2001 р. свідчать, що частка етнічних меншин становить 22,2 % від усього населення країни [22]. Найбільш чисельними серед них є росіяни – 8,3 млн. осіб та білоруси – 275,8 тис. осіб [22]. Чисельними водночас є етнічні групи кримських татар, болгар, угорців, румун, поляків, євреїв [22].

Під впливом державної політики та різноманітних форм міжетнічної взаємодії в Україні впродовж багатьох років вибудувався своєрідний тип етносоціальних відносин. На сьогодні етнополітичну ситуацію в країні визначають як спокійну. Проте існує низка проблем, які потребують детального дослідження та вирішення, адже їх недооцінка може призвести до розлагодження усталеної системи взаємовідносин і спричинити виникнення міжетнічних суперечностей і конфліктів.

З метою демократичної розбудови України та засвідчення нею прийняття світових демократичних норм державою було ратифіковано низку міжнародно-правових документів. Серед них „Загальна декларація прав людини”, „Міжнародний пакт про громадянські та політичні права”, „Декларація принципів толерантності”, „Рамкова конвенція про захист національних меншин” тощо. Водночас українське законодавство має власні нормативно-правові документи, які закріплюють рівні політичні, економічні, соціально-культурні права усіх народів та етнічних груп, що проживають на території України. До них належать, наприклад, „Декларація прав національностей України” [7], Конституція України тощо [13].

Сукупність даних документів забезпечує законодавчу основу для формування етнічної толерантності. Однак варто зауважити, що на сьогодні аналіз вітчизняної законодавчої бази, що проведений науковцями та спеціалістами, дозволяє констатувати її недостатню дієвість у процесі утвердження етнічної толерантності в її правових вимірах. Це підтверджується наявністю неточностей та неузгодженостей, з одного боку, та неспроможністю діючих нормативно-правових документів врегулювати нові проблеми, які постають як наслідок претензій окремих етносів щодо внесення їх до переліку національних меншин, з іншого [2, с. 720]. Такі реалії створюють підґрунтя для проявів нетерпимості серед різних груп у суспільстві. Разом з тим, відсутність концепції етнонаціональних відносин та прийняття нового закону „Про національні меншини” дає підстави говорити про невизначеність держави щодо формування етнополітичної стратегії розвитку країни.

У свою чергу, затвердження у законодавчих актах потребують питання реституції общинної та приватної власності, яка була націоналізована за часів радянської влади та німецької окупації в роки Другої світової війни, а також порядку набуття національно-культурної автономії, механізмів реабілітації репресованих народів та низка інших питань [17, с. 22]. Україна, з метою зміцнення концепту толерантності, потребує формування правничих засад, які законодавчо забезпечували б індивідуальні права та свободи людини, встановлювали відповідальність за прояви дискримінації, ксенофобії, нетерпимості тощо [12, с. 103].

Європейські країни вже давно прийняли за норму застосування на практиці різноманітних заходів задля розвитку свободи, демократії та прав людини з метою поліпшення мікроклімату у соціальних відносинах. Що стосується України, то в

даній сфері існує ще чимало проблем, які потребують свого вирішення. Це чітко прослідковується не лише через недосконалість законодавчої бази, але й у відсутності повноцінних базових елементів забезпечення дифузної властивості стандартів політкорекції та толерантності. Адже резонансне накладання вищезокреслених чинників відгукується негативними суспільними явищами, наприклад, збільшенням випадків злочинів на ґрунті нетерпимості, проявів ксенофобії тощо. Тому дослідження цієї проблеми вимагає врахування низки причин, які сприяють виникненню та розвитку етнічних конфліктів.

Принадгдно зауважимо, що фактор відсутності толерантності у кожному випадку відіграє певну роль, надаючи кожному з чинників більш-менш динамічного характеру. Так до факторів, які можуть стати детонаторами конфліктогенних проблем в етнополітичній ситуації країни, відносимо обмеження /відсутність соціального спілкування між представниками етнічних меншин. При вирішенні даного питання у рамках культурного обміну важливим є налагодження комунікацій між етнічними спільнотами з метою уникнення непорозуміння між громадянами, формування умов для сприятливого комунікаційного клімату. Небезпеку у такому випадку можуть нести інформаційні матеріали, що провають соціальне збурення, порушують права етнічних меншин, містять інформацію дискримінаційного характеру тощо. Прикладом може слугувати стаття у „Новій тернопільській газеті” „Біля „Орнави” лилася чорна кров...”, яка спричинила міжнародний скандал, оскільки опублікований матеріал мав чітко виражений расистський характер і містив дискримінаційну інформацію про іноземців з африканських та арабських країн [27].

З огляду на це, уваги потребують також питання, що стосуються поширення негативної інформації через засоби комунікації, зокрема Інтернет. Відсутність самоцензури, зрештою, просто відповідних норм, які регулювали б дану сферу (передачу суспільної інформації, наприклад) і є причинами розповсюдження екстремістських інформаційних матеріалів. Так, у соціальних мережах набувають поширення об'єднання людей у спільноти („Не толерантні”, „НС-скінхед”, „Фашисти України”), що сповідують принципи нетолерантності, ксенофобії, екстремізму тощо. Акумулюючи у своїх Інтернет-ресурсах різноманітні матеріали інтолерантного характеру, вони пропагують вороже ставлення до представників етнічних меншин.

Крім того, за наявною інформацією, в Інтернет-мережі функціонує приблизно 30 веб-сайтів неонацистського та ультра націоналістичного характеру, які характеризуються активною відвідуваністю українськими користувачами [5]. Такі факти стають приводом для занепокоєння, адже виникає ймовірність перенесення радикальних настроїв з віртуальної площини у площину реальну.

Чільне місце у переліку чинників міжетнічної ворожнечі займають прояви правого націоналізму, що часто зумовлюють виникнення етнічних протистоянь, причому останній доволі часто сам суперечить нормам толерантності. Так, у багатоетнічних спільнотах націоналізм агресивного стибу сприяє формуванню негативного характеру суспільних відносин, спираючись на уявлення про вищість власного народу, його культури, мови, релігії тощо.

Однак націоналізм не завжди розглядається як причина міжетнічних конфліктів. Низка дослідників вбачають у націоналізмі наявність об'єднуючого чинника. Так, науковець Л. Дух вважає, що поєднання національного патріотизму з демократією створить перспективу для консолідації українського суспільства, адже

такий синтез повинен підтримуватися гармонізацією національної ідентичності та демократичних інститутів [9, с. 76].

Попри те, необхідно враховувати ще одну причину, яка стоїть на заваді усталення толерантних відносин у суспільстві – наявність егоїзму на груповому та індивідуальному рівнях [9, с. 54]. Окреслення закономірностей даного фактору є досить важким, адже він проявляється через соціально-психологічні особливості окремих індивідів, які і формують мікро- й макрогрупи.

Джерелом соціальної нетерпимості може стати також розпалювання етнічної ворожнечі політичними діячами, зрештою – використання такої стратегії заради отримання певного результату в рамках реалізації відповідної маніпулятивної технології [6, с. 34–35]. Даний чинник яскраво проявляється у передвиборчий період, коли у такий спосіб політичні актори намагаються таким чином виділитися, отримавши прихильність якомога більшої частини електорату.

Поруч з цими негативними явищами в Україні існує проблема міграції, яка є фактором виникнення міжетнічних суперечностей. Як наслідок, надходження до країни дешевої робочої сили спричиняє напругу між громадянами України та емігрантами. Такі реалії обґрунтовуються наступними факторами: постійним перебуванням України в політико-економічній кризі та бажанням усвідомити себе (маємо на увазі представників титульної нації) як громадян сильної країни, яка потребує самоствердження, що час від часу виражається через агресію [21, с. 166].

Виникнення та розвиток міжетнічних суперечностей значною мірою залежить і від самого рівня етнічної толерантності українського суспільства. Варто зауважити, що він перебуває у пропорційній залежності від ступеня функціонування вищезазначених чинників. Толерантність має властивість пронізувати усі сфери соціальних відносин, набуваючи статусу чинника, що сприяє гармонізації співіснування різних позицій, поглядів, переконань тощо.

Сучасними вченими виділено низку чинників, які впливають на рівень толерантності у суспільстві. Вважаємо, що вони також мають вплив і на рівень її прояву у вужчому прочитанні – етнічної толерантності. Деякі вчені поділяють їх на суб'єктивні та об'єктивні. В. Ханстантинов, наприклад, до суб'єктивних причин відносить: прийняту модель етнонаціональної політики; тип психокультури народу, особливості його ментальності, національного характеру; історичних традицій; рівень політичної свідомості, що формує передумови орієнтації людини у світі політики; зусилля громадських та політичних організацій, держави, окремих громадян щодо подолання явища нетерпимості, упереджень у суспільстві [28, с. 84].

Як суб'єктивний чинник також розглядається й пропаганда, яку здійснюють ЗМІ. Рівень етнічної толерантності також залежить від розвитку в державі благодійництва, меценатства, системи соціального захисту, налагодження міжнародних контактів та обміну інформацією [28, с. 84]. Науковець вказує на рівень етнічної толерантності, який може прослідковуватися через динаміку зміни складу населення між корінними народами і меншинами, між автохтонним народом та мігрантами, а також через рівень урбанізації, розростання мегаполісів тощо [28, с. 84].

На нашу думку, динаміку змін рівня толерантності українського суспільства слід розглядати також через призму економічного потенціалу країни, рівня життя різних верств населення, зрештою, їх релігійного спрямування.

Як віддзеркалення сукупності факторів впливу на рівень толерантного ставлення є найбільшій лінії протистояння нетерпимості у суспільстві. Соціологічні дані засвідчують, що найкращі взаємини в Україні простежуються між східнослов'янськими народами: етнічними українцями, росіянами, білорусами [17, с. 25]. Такий стан речей можна пояснити властивими слов'янам спільностями у культурі, традиціях, релігії тощо.

Найбільш негативне ставлення серед громадян України проявляється до представників країн Африки, Азії, а також ромів. До числа останніх зараховують подекуди й біженців [17, с. 25]. Однією з причин такого ставлення є сформовані у свідомості українців негативні стереотипи щодо „неповноцінності” даних народів, їх конфліктогенний потенціал тощо.

Слід зазначити, що однією із складових вирішення етнополітичних проблем, яку як пріоритетну виділяє низка науковців, стає необхідність розробки державної концепції етнополітичної безпеки, яка повинна запобігати виникненню міжнаціональних конфліктів і сприяти етнополітичній стабільності українського суспільства [10, с. 33]. Розуміння того, що толерантність стала не лише головною умовою взаємовідносин і однією з ознак діяльності у полікультурному суспільстві, а одночасно – й одним із критеріїв інтеграції України у європейське співтовариство, набуває при цьому особливо важливого значення [20, с. 7].

Враховуючи європейські інтеграційні прагнення України, слід констатувати збільшення випадків неодноразового зауваження міжнародних інституцій щодо наявних проявів нетолерантності та ксенофобії до іноземців в українському суспільстві. Особливо європейцями засуджується байдужість до подібних злочинів з боку правоохоронних органів України. При цьому епіцентром критики є відсутність у чинному українському законодавстві нормативно-правових норм, які передбачали б відповідальність за заклики до расової ворожнечі та ксенофобії [4, с. 678].

Уміння відкинути стереотипи, відмовитися від принципу домінування і спромогтися співпрацювати при усвідомленні культурних відмінностей – ось головний критерій повноцінного розвитку громадянського суспільства в Україні. При цьому концептом в його етнічному ракурсі мусять бути бажання та дії членів титульної нації щодо створення умов для повноцінного розвитку інших етнічних груп, збагачення їх культурою нашого державно-культурного простору. Тому важливою є особиста роль індивіда у загальному процесі.

Наразі образ толерантного українця (який може викристалізуватися під впливом вищеокреслених чинників) можемо змалювати лише теоретично. По-перше, це властива свідомості будь-якого модерного громадянина позиція: „інший /чужий” виступає не як ворог, агресивний суперник, з яким слід боротися, а лише як індивід. Він має право на правовий захист своїх переконань та позицій, які українцям необхідно розуміти, поважати і навіть приймати. Адже всі без винятку індивіди, які є громадянами України, впливають на рівень її соціального добробуту. Останній залежить від згуртованості всіх громадян навколо однієї мети – побудови цивілізованої демократичної європейської держави.

На нашу думку, утвердження принципів толерантності у відносинах між титульною нацією та етнічними меншинами є одним із основних критеріїв інтеграції України у європейське співтовариство. Адже образ, в якому постає Україна сьогодні, є далеко не тим, яким його хоче бачити європейська спільнота. Для утвердження принципів демократії, захисту прав усіх громадян незалежно від

національної, релігійної, етнічної чи мовної ознаки потрібно створити умови для кристалізації етнічної толерантності. Даний стан речей необхідно розглядати як затребуваний часом і вимушеним кроком України назустріч якісним перетворенням у суспільному порядку та встановленню нових стандартів.

Реалізації такого гуманітарно-виховного алгоритму повинна сприяти низка заходів української влади. При цьому особливу увагу слід приділяти молоді, виховуючи у неї почуття толерантності, яке обґрунтовується відмовою від дивергенції та бажанням сприяти до етнічного синтезу, який в свою чергу базується на здатності конструктивно сприймати досягнення інших культур. У сукупності це дасть змогу збагатити свою культуру, отримати нові можливості співпраці, а також перспективу розвитку в гармонії і мирному співіснуванні [6, с. 33].

Слушність даної позиції полягає в тому, що кожна нація повинна поважати іншу, приймаючи її відмінності, при цьому підтримуючи право кожного на свою „іншість”. Рівень етнічної толерантності, який транслюватиме в майбутньому наше суспільство, може стати лакмусовим папірцем, що сигналізуватиме про моральну готовність громадян України до співпраці зі світовою спільнотою на засадничих для неї принципах рівноправності, гуманізму, національної терпимості та демократії.

Важливого значення при цьому набуває питання гуманізації освітнього процесу, міжнародного обміну, пропаганди толерантності та виховання духовності [26, с. 46–47]. Така позиція повинна бути передбаченою в навчальних програмах освітніх закладів, які ґрунтуватимуться на принципах розуміння, прийняття, поваги тощо.

Попри це, затребуваними є: моніторинг суперечностей / конфліктів на ґрунті ксенофобії та екстремізму, аналіз рівня толерантності в суспільстві відповідними державними органами; проведення профілактичних заходів з метою уникнення проявів нетерпимості та расизму; підтримка державою громадських організацій, які своєю діяльністю сприяють підвищенню рівня толерантності у суспільстві.

Використання якісної соціальної реклами, яка стосується проблематики етнічної, расової, мовної, культурної нетерпимості, повинна стати ще одним ефективним засобом формування принципів терпимості в українському суспільстві. Як приклад, на Заході уже десятиліття активно використовують соціальну рекламу з метою нагадування громадянам про проблеми соціальної нерівності, расизму, нетерпимості тощо.

Проте, враховуючи реалізацію всіх перспектив суспільного розвитку завдяки утвердження принципів толерантності, багато науковців звертає увагу на негативні сторони надмірної толерантності. Дана позиція обґрунтовується твердженнями про те, що такий порядок несе у собі певні негативні явища для національної ідентичності держави, культури, звичаїв та цілісності суспільства. Так, наприклад, І. Кресіна вважає, що кожна держава повинна виробити власний „баланс толерантності – інтолерантності” [14, с. 50], а досвід Швейцарії (як поліетнічної держави у забезпеченні толерантного співіснування етнічних та мовних груп) свідчить, що пошук спільної ідентичності, відповідної системи формування демократичної держави може тривати декілька десятиліть [19, с. 57].

Варто зауважити й те, що представники етнічних меншин повинні виявляти толерантність щодо титульної нації. З цього ракурсу етнічна толерантність передбачає інтеграцію людини в культуру, традиції, систему правил поведінки,

норм і цінностей титульної нації, які давно сформовані у нашій країні і які не суперечать традиціям домінування прав і свобод людини у демократичному суспільстві [24, с. 764].

Отже, фактор толерантності у міжетнічних взаєминах стає важливим критерієм здійснення інтеграційного процесу України у європейське співтовариство. На сучасному етапі етнічна толерантність перебуває під впливом низки об'єктивних та суб'єктивних факторів. Аналіз причин, формування та пошук шляхів зменшення впливу на неї дії негативних каталізаторів сприяє вирішенню проблеми запобігання виникнення й розвитку міжетнічних суперечностей і конфліктів. При створенні умов для кристалізації толерантності у суспільних відносинах варто врахувати досвід європейських країн, насамперед виробити та застосувати власну стратегію етнополітики, яка базуватиметься на принципах гармонійного поєднання особливостей національного менталітету та терпимого ставлення до іншості.

Список використаних джерел і літератури

1. Александрова О. С. Сутність толерантності в сучасному суспільстві / О. С. Александрова // Гілея: науковий вісник. – 2010. – № 42. – С. 170–177.
2. Асланов С. А. Правова база етнонаціональної політики України / А. С. Асланов // Держава і право. – 2009. – Вип. 44. – С. 715–722.
3. Асланов С. А. Про деякі особливості реалізації державної етнонаціональної політики України / А. С. Асланов // Держава і право. – 2011. – Вип. 53 – С. 675– 678.
4. Бакальчук В. О. Тенденції етнокультурної толерантності в українському суспільстві / В. О. Бакальчук // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4. – С. 69–75.
5. В Україні активізувалися радикальні молодіжні угруповання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/305690-v-ukrajini-aktivizovalisya-radikalni-molodijni-ugrupovannya.html>.
6. Данько Т. Соціокультурні витоки екстремізму / Т. Данько // Правий екстремізм і толерантність: з досвіду України та Німеччини. – К. : Заповіт, 2008. – С. 33–35.
7. Декларація принципів толерантності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/tolerance.pdf>.
8. Довгополова О. Толерантність та відторгнення у культурі раннього нового часу / О. Довгополова // Філософська думка. – 2007. – № 2. – С. 96–111.
9. Дух Л. Проблеми культурно-національної толерантності в Україні / Л. Дух // Правий екстремізм і толерантність: з досвіду України та Німеччини. – К. : Заповіт, 2008. – С. 54.
10. Зварич І. Регіональні особливості етнополітичних процесів / І. Зварич // Віче. – 2009. – № 1. – С. 33.
11. Зорько В. С. Етнічна та культурна толерантність в українському суспільстві: соціологічний вимір / В. С. Зорько // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4. – С. 69–75.
12. Козловець М. Філософія толерантності і сучасний світовий порядок / М. Козловець, В. Слюсар // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2010. – № 1–2. – С. 103.

13. Конституція України (від 28.06.1996 року (з останніми змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>.
14. Кресіна І. Проблеми утвердження толерантності в українському суспільстві / І. Кресіна // Зовнішні справи. – 2011. – № 1. – С. 48–51.
15. Кривицька О. Міжетнічна толерантність: як скоротити „соціальну відстань” / О. Кривицька // Віче. – 2002. – № 9. – С. 35–40.
16. Кушніренко І. Ю. Міжнародна толерантність в політичному процесі сучасної України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 „Політичні інститути та процеси” / І. Ю. Кушніренко. – Одеса, 2008. – 20 с.
17. Лихачов В. Ксенофобія в Україні: загальна ситуація і напади на ґрунті ненависті / В. Лихачов // Правий екстремізм і толерантність: з досвіду України та Німеччини. – К. : Заповіт, 2008. – С. 21–33.
18. Логвинчук В. В. Значення формування толерантності у межах окремо взятої самобутньої культури / В. В. Логвинчук // Держава і право. – 2008. – Вип. 40 – С. 628–634.
19. Мазука І. Досвід Швейцарії у забезпеченні толерантного співіснування етнічних груп / І. Мазука // Стратегічні пріоритети. – № 1 (16). – С. 57.
20. Орбан-Лембрик Л. Толерантність як основа адекватних взаємин у поліетнічному світі / Л. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2008. – № 4. – С. 73–85.
21. Пилинський Я. Міграція – Толерантність – Мультикультуралізм / Я. Пилинський // Міграція і толерантність в Україні: зб. ст. / за ред. Я. Пилинського. – К. : Стілоз, 2007. – С. 164–174.
22. Про кількість та склад населення за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>
23. Ротар Н. Теоретико-методологічні аспекти формування етнокультурної толерантності / Н. Ротар // Довідник міжрелігійної толерантності / упор. Н. Ю. Ротар ; за ред. А. М. Круглашова. – Чернівці : Букрек, 2011. – С. 10–43.
24. Северинова О. Б. Толерантність: концептуальні межі розуміння / О. Б. Северинова // Держава і право. – 2011. – Вип. 51. – С. 764.
25. Сичова М. Д. Ідея міжетнічної толерантності в українській державницькій думці / М. Д. Сичова // Економіка та держава. – 2010. – № 10. – С. 152–156.
26. Слесик К. Виховання толерантності як шлях попередження екстремізму та його подолання / К. Слесик // Правий екстремізм і толерантність: з досвіду України та Німеччини К. : Заповіт, 2008. – С. 43–47.
27. Тернопільська газета спричинила міжнародний скандал [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://rivnenews.com.ua/index.php/component/option,com_jalendar/day,30/lang,uk/month,1/view,articles/year,2012/.
28. Ханстантинов В. О. Фактори розвитку толерантності / О. В. Ханстантинов // Наукові праці „Політологія”. – 2011. – Вип. 150. – Том 162. – С. 83–87.

Наукове видання

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

Науковий вісник РДГУ

Випуск 8

Підписано до друку 27.04.2012 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 20,6. Замовлення №125/1. Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Толстого, 3
тел.: 0362-22-41-20

П–16 Панорама політологічних студій : науковий вісник
Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне :
РДГУ, 2012. – Вип. 8. – 267 с.

УДК 32
ББК 66.0